

ВИЩА ШКОЛА

УДК 37.371.3:615.1

Л. Г. БУДАНОВАкандидат педагогічних наук, доцент
Національний фармацевтичний університет (м. Харків)

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто та проаналізовано наукову проблему моніторингу якості навчальних досягнень майбутніх фахівців фармацевтичної галузі згідно з європейськими стандартами. Висвітлено теоретичні положення щодо моніторингу знань з огляду на досвід професійної підготовки фахівців для фармацевтичної галузі в університетах країн східної Європи та України. Встановлено, що результати моніторингу підвищують ефективність процесу навчання. Висвітлено умови для проведення та організації моніторингу навчальних досягнень студентів фармацевтичної галузі та визначено, які мотиви спонукають студентів до професійного навчання.

Ключові слова: майбутній фахівець, фармацевтична галузь, професійна підготовка, Східна Європа, моніторинг, якість.

За умов ринкової економіки, ефективної діяльності фармацевтичних підприємств, високих темпів їх розвитку, підвищення конкурентоспроможності та якості лікарських засобів особливого значення набуває підготовка фармацевтів нового покоління, від знань і вмінь яких залежить здоров'я людини.

Мета освіти визначає методи навчання та способи, що використовують для моніторингу якості як самих методів навчання, так і результатів навчання. Результати моніторингу забезпечують зворотний зв'язок і тим самим підвищують ефективність процесу навчання, що, у свою чергу, сприяє досягненню поставленої мети. Моніторинг результатів навчання дає змогу отримати інформацію про початковий рівень знань студентів, допомагає їм зрозуміти цілі навчання, дає змогу оцінити ступінь досягнення студентами навчальної мети та оцінити технологію навчання з метою її вдосконалення.

Під час своєї професійної діяльності фармацевт постійно стикається з необхідністю розв'язання комплексних, різнопланових практичних завдань. Для цього фармацевт має брати до уваги всю різноманітність умов, що створюють кожну конкретну ситуацію. Тому він повинен уміти перенести набуті теоретичні знання у свою практичну діяльність. Знання інтегруються навколо практичної проблеми й переводяться на мову практичних дій. Підґрунтям, що регулює процеси прийняття практичних рішень фармацевта, є його база знань.

Моніторинг якості базових знань майбутніх фахівців фармацевтичного спрямування є частиною системи контролю та управління якістю фармацевтичної освіти. Наразі цей контроль і пов'язані з ним моніторингові дослідження на національному рівні в тій чи іншій формі реалізовано в багатьох країнах Східної Європи та в Україні.

З кожним роком дедалі збільшується кількість науковців, зацікавлених у підвищенні якості української вищої освіти. У цій сфері чільне місце посідають дослідження В. Кремня, М. Романенка, С. Сисоевої, В. Шинкарука. Окремі характеристики критеріїв якості знань висвітлено в працях В. Архангельського, В. Безпалька, М. Євтуха, Д. Карева, М. Скаткіна, Ю. Татура. З метою підвищення якості української вищої освіти зростає інтерес українських науковців до вивчення зарубіжного досвіду надання сучасних освітніх послуг у різних європейських країнах (О. Альперин, С. Когут, Ю. Рашкевич). Проблеми якості професійної підготовки майбутніх фармацевтів розглянуто в працях Д. Волоха, О. Грома, М. Сятині, В. Черних та ін. У процесі аналізу наукових розвідок і публікацій не виявлено комплексного дослідження, присвяченого науковій проблемі моніторингу якості навчальних досягнень студентів за спеціальністю “Фармація”.

Мета статті полягає у висвітленні теоретичних положень щодо моніторингу якості навчальних досягнень з огляду на досвід професійної підготовки фахівців для фармацевтичної галузі в університетах країн східної Європи та України.

Для сучасної людини та суспільства загалом якість є фундаментом, що визначає спосіб життя, соціальну та економічну основу для розвитку. Питання якості навчальних досягнень студентів розглядають багато дослідників, однак необхідно визнати, що концепція якості освіти ще тільки формується, визначають аспекти якості, підходи, показники, порушують питання про критерії якості навчальних досягнень тощо.

Розглянемо поняття “якість” як філософську, економічну та педагогічну категорії. Згідно з філософським енциклопедичним словником, якість – це “філософська категорія, що виражає невіддільну від буття об’єкта його істотну визначеність, завдяки якій він є саме цим, а не іншим об’єктом”. У педагогічних дослідженнях поняття “якість” уперше фігурувало в словосполученнях “якість знань” і “якість навчання”. Тлумачний словник подає два основні значення цього поняття:

- 1) суттєва ознака – засіб, який відрізняє один предмет або явище від інших;
- 2) ступінь придатності предметів, відповідність тому, якими вони мають бути.

Як зазначено в праці М. Челешкової та Г. Ковалевої, серед теоретиків і практиків немає єдиної думки щодо проблеми якості. “Іноді категорію якості ототожнюють із повнотою знань і їхньою глибиною, де повноту трактують як здатність студента відтворювати ознаки

досліджуваного предмета, необхідні й достатні для розуміння його сутності. В інших випадках під якістю знань розуміють їхню узагальненість – розуміння сутності знання із зв'язком його ознак, ідей, концепцій”.

Деякі науковці вважають, що якість знань визначають їх фундамен- тальність, глибина та затребуваність у подальшій професійній діяльності людини.

І. Лернер, М. Скаткін та інші вчені зазначають, що від якості знань залежить, наскільки успішно учні та студенти зможуть у подальшому житті набувати спеціальних знань, формувати вміння й навички, орієнтуватися в суспільному середовищі.

Науковці, виходячи з підходу до розуміння якості освіти, виділяють такі показники [1, с. 21–23]:

1. Якість викладацького складу.
2. Стан матеріально-технічної бази навчального закладу.
3. Мотивація викладацького складу.
4. Якість навчальних програм.
5. Якість студентів.
6. Якість інфраструктури.
7. Якість знань.
8. Інноваційна активність керівництва.
9. Упровадження інновацій.
10. Затребуваність випускників.
11. Конкурентоспроможність випускників на ринку праці.
12. Досягнення випускників.

У праці Д. Матрос, Д. Полева, М. Мельникова “Управління якістю освіти на основі нових інформаційних технологій і освітнього моніторингу” запроновано під якістю освіти розуміти “співвідношення мети та результату, міру досягнення мети”. Так, поняття “якість освіти” звужують до поняття “якість підготовки”. Причому синонімом цього поняття стає поняття “навчальні досягнення”. Надалі якість підготовки обговорюють на таких рівнях: планування навчання, реалізація освітніх програм із кожного предмета, оцінка якості результатів навчального процесу.

Показники, що характеризують якість освіти, поділяють на три групи [2, с. 18]:

1. Показники вкладів, дотацій у освіту (ресурсне забезпечення).
2. Показники якості навчального процесу.
3. Показники результатів навчання (оцінка якості підготовки, подальша доля тих, кого навчають).

Гарантування якості забезпечує результативна система моніторингу. Система внутрішнього моніторингу має надавати звіти про навчальний процес, дані про успішність, відбір випускників, їхнє працевлаштування. Використовуючи ці дані, можна простежити за всім процесом підготовки

від прийому до випуску. Реалізацію поставлених цілей можна виміряти в будь-який час.

Найчастіше говорять про рівень підготовки студентів. Під цим розуміють сукупність знань, умінь, навичок, освоєних тими, кого навчають. Разом з тим, активно обговорюють проблему атестації (акредитації) вузів, вводять державні стандарти вищої освіти, які порушують питання про нормативи якості, про методи, за якими це можливо виміряти.

Якість освіти – це затребуваність отриманих знань у конкретних умовах їх застосування для досягнення конкретної мети та підвищення рівня життя. Системний підхід означає безперервність управління, послідовність і взаємозв'язок окремих освітніх процесів, а також їх взаємодію. Система якості освіти є інтегрованою. Вона орієнтована на сучасні інформаційні технології, використання досягнень теорії та практики. Її успішність можна оцінювати шляхом використання якісних і кількісних показників [5, с. 45].

Отже, проблема оцінювання якості зумовлює проблему визначення цього поняття, а також способів вимірювання параметрів основних компонентів навчального процесу, від яких залежить якість.

Наразі в Україні найбільше уваги приділяють дослідженню моніторингу якості освіти. М. Барна та О. Гірний визначають моніторинг як безперервне відстеження стану та якості системи освіти, окремих її елементів, насамперед, навчальних досягнень, наголошуючи при цьому, що моніторинг якості освіти – один з найважливіших елементів системи освіти.

Якість освіти не може бути високою при низькій якості навчальних досягнень. Отже, якість знань є досить вагомою складовою якості освіти, що дає змогу виявляти слабкі місця та корегувати поточну діяльність навчального процесу.

Споживач знань перебуває в центрі освітнього процесу. Тому правомірно говорити про якість споживача знань, який має стати кінцевим результатом освітнього процесу. Якість тих, хто навчається, можна охарактеризувати за допомогою таких показників: знання з профільних дисциплін; комп'ютерна грамотність; рівень володіння іноземною мовою; бажання навчатися; рівень інтелекту; духовний розвиток; креативність; рівень розвитку пам'яті; дисциплінованість; наполегливість; працездатність; спостережливість; уміння планувати кар'єру [5, с. 112].

Саме освіта в сучасних умовах є могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, запорукою громадянського миру та майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави – повноправного члена європейської та світової спільноти.

На початку нового тисячоліття суттєво зросла роль освіти, зокрема у фармацевтичній сфері. Європейський досвід переконливо свідчить, що чим вищим є рівень освіти населення, тим краще живуть люди. Тому перед су-

спільством, освітянами постає завдання формування в молодих українців таких якостей, як:

- прагнення до навчання впродовж усього життя;
- постійний пошук найкращих шляхів вирішення життєвих проблем;
- готовність своєю навчальною, а потім і практичною роботою закласти фундамент як власного соціального успіху, так і зробити внесок у громадську, державну справу.

З 1991 р. вища фармацевтична освіта України, у якій після розпаду Радянського Союзу сформувалися власні вищі управлінські структури, перебуває в стані постійного реформування, яке викликано і загальними тенденціями щодо демократизації українського суспільства, і численними економічними труднощами щодо фінансування освіти в країні, і більшою відкритістю України, що, з одного боку, дало змогу перейняти міжнародний досвід, а з іншого – підвищило приток студентів-іноземців. У системі фармацевтичної освіти реалізують заходи щодо вдосконалення фармацевтичної освіти України та її наближення до міжнародних стандартів.

Сучасну, науково обґрунтовану педагогіку неможливо уявити без активного використання інструментарію об'єктивних методів вимірювання та оцінювання якісних характеристик, притаманних людині, до яких належить і рівень знань. Такий інструментарій створювали протягом останніх ста років і досі вдосконалюють. Ідеться про моніторинг – старанне спостереження, нагляд за процесом і змінами, що відбуваються.

Моніторинг (від англ. monitor) – спостерігати, слухати, перевіряти.

Моніторинг у педагогічній сфері характеризують такими ознаками: оцінювання, прогноз стану суб'єктів певної діяльності та самої діяльності; спеціально організоване систематичне спостереження за станом будь-яких об'єктів з метою їх комплексного оцінювання та підвищення ефективності функціонування; систематичне зіставлення реального стану об'єктів і суб'єктів певної діяльності; система збирання даних про складне явище або процес, що описують за допомогою певних ключових показників з метою оперативної діагностики стану й оцінки його в динаміці; сукупність прийомів із відстеження, аналізу, оцінювання та прогнозування педагогічних процесів, пов'язаних з реформами, а також збирання та оброблення інформації з метою підготовки рекомендацій щодо розвитку реформ і внесення необхідних корективів в освіті; засіб забезпечення зворотного зв'язку, який інформує про відповідність результатів діяльності педагогічної системи її кінцевим цілям; засіб забезпечення сфери управління різними видами діяльності шляхом надання сучасної якісної інформації [5, с. 58–60; 6, с. 278].

Аналіз наукової літератури показав, що умовами, які сприяють ефективному формуванню професійних знань, умінь, навичок, якостей особистості майбутнього фармацевта, є: [7, с. 58–59; 9]:

- залучення управлінського складу аптек, фармацевтичних підприємств до формування професійної культури майбутніх фармацевтів;

– формування в майбутніх фармацевтів моральних цінностей згідно з належною практикою фармацевтичної освіти (GPER);

– удосконалення методики проведення занять із фармацевтами.

Оскільки професійна діяльність передбачає наявність професійних знань, умінь, навичок і професійно значущих якостей особистості, які є результатом навчальної та практичної діяльності, то ефективність їх формування й розвитку залежить від особливостей організації цієї діяльності [4, с. 100].

У процесі моніторингу навчальних досягнень майбутніх фармацевтів важливо забезпечити такі умови, за яких студенти мають перебувати в різних професійних ситуаціях, приймати оптимальні рішення. На фармацевтичних факультетах університетів країн східної Європи під час навчальної діяльності студентів-фармацевтів створюють відповідні педагогічні умови для розвитку професійної мотивації, для формування основ безперервного професійного зростання особистості [8, с. 209–211].

Із метою вивчення умов для проведення та організації моніторингу навчальних досягнень студентів фармацевтичної галузі ми визначили, які мотиви спонукають студентів до професійного навчання [3, с. 145–146; 167]:

– інтерес до роботи фармацевта (аптека, підприємство, дослідницькі інститути, навчальні заклади);

– інтерес до навчання за “Фармація”, що є покликанням до майбутньої професійної діяльності у фармацевтичній галузі;

– потреба навчання у вищому фармацевтичному закладі, набуття професійних знань і вмінь з фармації, технології лікарських засобів, фармакології, фармакогнозії, організації фармацевтичної справи;

– бажання найбільш повно реалізувати свої знання, уміння, навички та здібності (організаторські, управлінські, здатність співпереживати) у майбутній професійній діяльності фахівців із фармації;

– бажання допомагати людям зберегти їхнє здоров’я, через те свою майбутню професійну діяльність пов’язують із фармацевтичною опікою;

– бажання майбутніх фармацевтів фармацевтичної галузі обов’язково після отримання освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” продовжити навчання;

– прагнення в подальшому планувати й реалізовувати кар’єрне зростання у фармацевтичній галузі.

Висновки. Моніторинг якості навчальних досягнень студентів – це система збирання, оброблення, зберігання й розповсюдження інформації про якість навчальних досягнень студентів, яка дає можливість судити про стан навчального процесу в будь-який момент часу й може забезпечити прогнозування його розвитку. Так, основним завданням моніторингу якості базових знань студентів за спеціальністю “Фармація” є: контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень; перевірка ефективності технологій і внесення коректив до системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

У подальших дослідженнях плануємо здійснити аналіз моніторингу знань студентів в університетах – як державних, так і приватних.

Список використаної літератури

1. ДСТУ ISO 9000-2001 Системи управління якістю : основні положення та словник. – Київ, 1997. – 48 с.
2. ДСТУ ISO 9001-2001 Системи управління якістю : вимоги. – Київ, 1997. – 48 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург : Питер, 2003. – 508 с.
4. Кайдалова Л. Г. Педагогічні технології формування професійних умінь та навичок студентів вищого фармацевтичного закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лідія Григорівна Кайдалова. – Харків, 2003. – 175 с.
5. Майоров А. Н. Мониторинг в образовании / А. Н. Майоров. – Санкт-Петербург : Образование-Культура, 1998. – 344 с.
6. Майоров А. Н. Мониторинг и проблемы информационного обеспечения управления образованием / А. Н. Майоров // Школьные технологии. – 1999. – № 1–2. – С. 58–60.
7. Shane P. Pharmacy management essentials for all practice settings / Shane P. Desselle, David P. Zgarrick. – McGraw-Hill Professional, 2004. – 597 p.
8. Steven B. Pharmacy business management / B. Steven. – Pharmaceutical Press, 2005. – 382 p.
9. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft). – 2001.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2016.

Буданова Л. Г. Мониторинг качества учебных достижений будущих фармацевтов как научная проблема

В статье рассмотрена и проанализирована научная проблема мониторинга качества знаний будущих специалистов фармацевтической отрасли в соответствии с европейскими стандартами. Освещены теоретические положения по мониторингу знаний через призму опыта профессиональной подготовки специалистов для фармацевтической отрасли в университетах стран Восточной Европы и Украины. Установлено, что результаты мониторинга повышают эффективность процесса обучения. Выявлены условия для проведения и организации мониторинга знаний студентов фармацевтической отрасли и определено, какие мотивы побуждают студентов к профессиональному обучению.

Ключевые слова: *будущий специалист, фармацевтическая отрасль, профессиональная подготовка, Восточная Европа, мониторинг, качество.*

Budanova L. Monitoring of Educational Knowledge Quality for Students Studying Pharmacy as a Scientific Problem

The article reviewed and analyzed scientific problem of monitoring of educational knowledge quality for future pharmacy specialists according European standards. It has been discussed theoretical principles for knowledge monitoring in the light of experience in professional training for the pharmaceutical industry in the universities of Eastern Europe and in Ukraine. We have established that the results of monitoring increase learning process efficiency. It has been underlined conditions for students' monitoring academic progress and it has been defined motives for students training.

Guaranteeing of quality is provided by the effective system of monitoring. Quality of education cannot be high under students' poor academic progress.

In the process of realization of future pharmacists' educational knowledge monitoring, it is important to provide terms where students could be in different professional situation in order to accept optimal decision. During future pharmacists' educational process on the pharmaceutical faculties of eastern Europe universities appropriate pedagogical conditions is created for professional motivation development, for forming of bases of continuous професійного increase of personality

Monitoring of quality of students' educational achievements is the system of collection, treatment, storage and distribution of information about students' quality of educational achievements, that gives an opportunity to expound judgement about the educational process state in any moment of time and can provide prognostication of his development.

Key words: *future specialist, pharmaceutical industry, professional training, Eastern Europe, monitoring quality.*